

10

GESLACHTSZIEKTEN, OFWEL SOA'S

Geslachtsziekten zijn geniepig. Je merkt niet altijd dat je ze hebt, maar intussen kunnen ze in de verborgenheid toeslaan. En er rust een taboe op. Als één van beide partners een SOA bij zich draagt, moet dat opgebiecht worden. Om te voorkomen dat die schade toebrengt.

VERBORGEN BEESTJES

Seksueel overdraagbare aandoeningen (SOA's) ofwel geslachtsziekten zijn vervelend. Om allerlei redenen. Een ervan is dat ze nogal eens in het geniep aanwezig zijn. Dat je niet altijd merkt dat je zo'n beestje bij je draagt, maar dat het zich toch laat gelden.

Vervelend is ook dat je een SOA meestal door seksueel contact hebt opgelopen. Dat maakt dat er een taboe op rust. Dat mensen het vervelend vinden ermee naar een dokter te gaan en er met hun partner over te praten. Een van tweeën heeft de aandoening buiten de deur opgelopen.

Hoe vertel ik het mijn partner? Dat is dan de vaak pijnlijke, maar heel noodzakelijke vraag die je jezelf moet stellen. Als je een geslachtsziekte hebt, moet je hoe dan ook je partner inlichten, omdat die de ziekte inmiddels ook zal hebben. Behandelen is noodzakelijk, want de meeste SOA's gaan niet vanzelf over. Laat je alleen jezelf behandelen, dan loopt je partner het risico van blijvende schade, zoals onvruchtbaarheid. Bovendien kun je dan zelf opnieuw besmet worden. Je kunt een SOA oplopen aan de geslachtsorganen, anus of mond. Sommige, zoals HIV of hepatitis, loop je op door met bloed of andere lichaamssappen van besmette patiënten in contact te komen.

AANRADER

- Heb je onveilig gevrijd met iemand die besmet is met een SOA, of heb je een van de onderstaande klachten, laat je dan controleren. Dat kan via de huisarts, of anoniem bij de polikliniek geslachtsziekten van de plaatselijke GG&GD. Daarvoor hoeft je geen verwijskaart te hebben, en het onderzoek is meestal gratis. Veel academische en andere grote ziekenhuizen hebben een anoniem en vaak gratis SOA-spreekuur op de polikliniek dermatologie.

Sommige SOA's kunnen onvruchtbaarheid veroorzaken. De geslachtsziekte zelf staat het zwanger worden niet in de weg. Maar *Chlamydia trachomatis* en gonorrhoe kunnen littekenweefsel veroorzaken in de eileiders én in de zaadleiters, die daardoor blijvend verstopt kunnen raken. Bij een ernstige verstopping biedt bij vrouwen alleen IVF uitkomst, bij mannen alleen MESA, waarbij het zaad operatief uit de bijbal wordt gehaald.

Het risico voor de ongeboren baby verschilt per aandoening. Syfilis kan aangeboren afwijkingen veroorzaken, maar komt niet vaak voor. Gonorrhoe kan een miskraam of vroeggeboorte veroorzaken, maar komt ook niet vaak voor. HIV kan tijdens de zwangerschap, bevalling of borstvoeding op de baby worden overgedragen. En tijdens de bevalling kan de baby besmet raken met *Chlamydia trachomatis*, gonorrhoe, herpes en hepatitis. Van al deze infecties kan de baby ziek worden. Het is daarom nuttig om je, voordat je zwanger wordt, af te vragen of je een verhoogde kans hebt op een SOA en je in dat geval te laten onderzoeken. De meeste SOA's zijn goed te behandelen met antibiotica.

CHECKLIST

Hebben jij of je partner een van de hieronder genoemde klachten, dan is het nuttig om onderzoek te laten doen door de huisarts of een polikliniek voor geslachtsziekten. Bedenk dat veel van de genoemde klachten ook een andere oorzaak kunnen hebben dan een SOA!

- Is je vaginale afscheiding veranderd? Is het meer dan normaal, ziet het er anders uit, ruikt het anders?
- Heb jij, of heeft je partner pijn bij het plassen? Of moet je kleine beetjes plassen?
Vooral bij mannen is een branderig gevoel bij het plassen een belangrijk signaal dat kan duiden op een SOA. Bij vrouwen duiden de klachten nogal eens op een blaasontsteking.
- Heb je irritatie en jeuk rond de vagina?
Dit kan ook duiden op een schimmelinfectie die vrouwen niet door seksueel contact maar door een verminderde weerstand kunnen krijgen. Een schimmelinfectie kan vervolgens wel door seksueel contact aan de partner worden doorgegeven.

- Heb je pijn bij het vrijen?
Dit kan duiden op een geslachtsziekte, maar ook andere oorzaken hebben.
- Heb je bloedverlies na het vrijen of tussen de menstruaties?
Dat is een goede reden om naar de huisarts te gaan en een uitstrijkje van de baarmoedermond te laten maken om te kijken of er geen afwijkende cellen zijn, die in een later stadium zouden kunnen ontaarden in kanker. Er kan dan tegelijkertijd een kweek gemaakt worden, om te kijken of er geen sprake is van een infectie.
- Heb je - als vrouw - buikpijn, eventueel met koorts?
Buikpijn kan allerlei oorzaken hebben. Eén ervan is een ontsteking van de eileiders door een geslachtsziekte. Zo'n ontsteking kan onvruchtbaarheid veroorzaken. Buikpijn met koorts is een belangrijke reden om naar de huisarts te gaan.
- Heb je zweertjes, wratjes of blaasjes rond de geslachtsdelen, anus of mond?
- Heb je keelpijn na orale seks?

CANDIDA IS GEEN SOA

Candida albicans, ofwel witte schimmel, is geen SOA maar een onschuldige, vaginale schimmelinfectie die nogal eens optreedt bij een verminderde weerstand. Een candida-infectie geeft witte, dikke, korrelige, vaginale afscheiding die lijkt op kwark. De belangrijkste klacht is jeuk aan de schaamlippen, die bovendien rood zijn en bij het vrijen pijn doen. De klachten lijken op die van een geslachtsziekte, vandaar dat de kwaal in dit hoofdstuk wordt vermeld.

De schimmel groeit in de darmen en is waarschijnlijk bij de meeste vrouwen voortdurend aanwezig in en rond de vagina. Als de darmen en de vagina voldoende gezonde bacteriën bevatten, krijgt de schimmel geen kans. Maar is de weerstand verminderd, dan steekt de schimmel de kop op. Tijdens de zwangerschap is de kans hierop groter dan normaal.

Hoewel een candida-infectie bij een vrouw niet door seksueel contact ontstaat, kan die wel worden overgebracht bij het vrijen. Mannen kunnen jeuk aan hun penis krijgen en pijn bij het vrijen.

Een candida-infectie vermindert niet de vruchtbaarheid en kan geen kwaad voor het ongeboren kind. Maar candida is wel hinderlijk. Gelukkig is de kwaal goed te behandelen, ook in de zwangerschap. De

AANRADER

- Neem dagelijks yoghurt die is aangezuurd met *Lactobacillus acidophilus* of *Lactobacillus bifidus*. Door deze bacteriën zorg je dat in de darmen en de vagina de gezonde bacteriën de overhand hebben, en bied je candida weinig kans. Voor een sterker effect kun je yakult nemen of capsules die de genoemde bacteriën bevatten. Die worden wel *probiotica* genoemd en zijn te verkrijgen in een reformzaak of drogisterij.
- Was je van onderen niet met zeep. Die verstoort de zuurgraad van de huid en geeft daardoor candida een kans. Gebruik alleen zeep die speciaal is bedoeld voor de 'intieme gebieden'. De zuurgraad, of pH, moet onder de 7 zijn. Hoe lager, hoe beter.

huisarts kan een recept voorschrijven voor een schimmeldodend vaginaal middel. Dat kan geen kwaad – niet tijdens het zwanger worden en niet tijdens het zwanger-zijn.

Merian: 'Ik had om de haverklap last van schimmelinfecties. Een paar keer per jaar was het raak. Dan voelde ik het jeuken en branden en wist ik: het is weer zo ver. Vervelend, want mijn man kreeg dan ook last. Het vrijen deed pijn. De huisarts schreef steeds capsules voor die ik vaginaal moest inbrengen. Mijn man kreeg een zalf. Maar het middel was erger dan de kwaal.

Ik had gehoord dat je in plaats van medicijnen ook tampons met yoghurt kon inbrengen. Dat heb ik een paar keer geprobeerd, maar het hielp niet.

Op een zeker moment voelde ik de jeuk weer opkomen. Ik had er schoon genoeg van. Ik wilde zwanger worden, en dan wilde ik geen medicijnen gebruiken, zelfs geen vaginale.

Diezelfde dag ben ik op internet gaan zoeken. Zo ontdekte ik dat je die yoghurt niet vaginaal moest inbrengen, omdat de schimmel daar goed op schijnt te groeien. Je moest die yoghurt eten! In plaats daarvan kon je ook tabletten nemen die darmbacteriën bevatten, probiotica. Ik ben ze meteen gaan kopen. Hoe die bacteriën via de darmen de vagina bereiken is me een raadsel, maar drie dagen later waren de klachten over.

Inmiddels ben ik zes maanden zwanger. Dan schijn je gevoeliger te zijn voor schimmelinfecties. Ik neem nog trouw yoghurt en probioticapillen, en heb nog nergens last van gehad.'

BACTERIËLE VAGINOSE

De medische term bacteriële vaginose (BV) wil niets anders zeggen dan 'door een bacterie veroorzaakte aandoening van de vagina'. Helaas is er geen gewone term voor. Vroeger werd wel gesproken van *gardnerella*, naar de bacterie *gardnerella vaginalis*. Maar omdat is gebleken dat de aandoening door verscheidene bacteriën veroorzaakt kan worden, is die term verlaten.

'Aandoening' is een wat zware term voor een onschuldige vaginale infectie als BV. Het is niet geheel duidelijk of BV door seksueel contact wordt overgebracht. Waarschijnlijk kan BV niet eens als SOA worden aangemerkt maar wordt ze, net als een candida-infectie, veroorzaakt doordat het bacteriële evenwicht in de vagina is verstoord.

Hoewel de aandoening onschuldig is, heeft ze een kwalijke eigenschap: de afscheiding ruikt onaangenaam, naar vis. Vaak is dat de enige klacht die maakt dat vrouwen naar de dokter gaan. Ook mannen kunnen kwalijk ruikend smegma hebben.

BV staat het zwanger worden niet in de weg, en veroorzaakt evenmin aangeboren afwijkingen. Wel zijn er aanwijzingen dat BV de kans op een vroeggeboorte verhoogt. Daarom is het raadzaam om bij twijfel naar de dokter te gaan en een infectie te laten behandelen. Maar stel de behandeling, als het mogelijk is, uit tot de zwangerschap vier maanden is gevorderd. De antibiotica die voor BV worden voorgeschreven, kunnen de eerste vier maanden beter niet gebruikt worden.

Mea: 'Al jarenlang droeg ik een vaginaal luchtje bij me, een vies, vissig luchtje. Niet heel sterk, maar ik rook het toch. Mijn vriend ook. Hij zei dat het hem niet uitmaakte, maar ik merkte dat hij het niet prettig vond. Ik had ook afscheiding, droeg altijd een inlegkruisje. Ik schaamde me ervoor, zag er tegenop om ermee naar de huisarts te gaan. Mijn gène remde me ook bij het vrijen.

Toen ik zwanger wilde worden, wilde ik weten of alles goed was. En of ik van het luchtje af kon komen. Ik ben toch maar naar de huisarts gegaan. Hij constateerde dat het om gardnerella ging, en schreef antibiotica voor. Mijn vriend nam voor de zekerheid ook een kuur. Daarmee was ik in een week tijd van het luchtje af dat me jaren had achtervolgd. En van de inlegkruisjes. Ik was opgelucht. Het vrijen werd er een stuk leuker op. Vanwege de medicijnen raadde de huisarts me aan die maand nog niet zwanger te worden. Inmiddels zijn we druk aan het 'oefenen.'

TRICHOMONAS

Trichomonas is een infectie die door seksueel contact kan worden overgedragen. Bij vrouwen veroorzaakt trichomonas geelgroene of geelbruine, waterdunne afscheiding, en vaak ook pijn bij het vrijen of een branderig gevoel bij het plassen. Ook mannen kunnen wat afscheiding hebben, en pijn of een branderig gevoel bij het plassen.

Trichomonas is gemakkelijk te behandelen met antibiotica, en beïnvloedt niet de vruchtbaarheid. Maar de antibiotica die nodig zijn voor de behandeling, kunnen de eerste vier maanden van de zwangerschap beter niet gebruikt worden. Als de klachten houdbaar zijn, is het beter de behandeling uit te stellen.

AANRADER

- Als je bij een BV-infectie een behandeling met antibiotica wilt uitstellen vanwege de zwangerschap, spoel dan dagelijks de vagina met een oplossing van Lactacyd®. De apotheek of drogist verkoopt irrigatoren en de Lactacyd-vloeistof, die met water moet worden aangelengd. Was jezelf niet met gewone zeep, alleen met zeep met een pH-waarde onder de 7. Neem dagelijks yoghurt die is aangezuurd met *Lactobacillus acidophilus* of *Lactobacillus bifidus*, yakult of capsules die de genoemde bacteriën bevatten. Zo zorg je dat in de darmen en de vagina gezonde bacteriën de overhand krijgen.
- Voor trichomonas gelden dezelfde aanraders als voor een bacteriële vaginose, die hierboven worden beschreven. De zuurgraad van de vagina beïnvloedt namelijk het verloop van de infectie.

AANRADER

• Heeft de man een branderig gevoel bij het plassen, laat hij zich dan onderzoeken op geslachtsziekten. Omdat *Chlamydia trachomatis* bij vrouwen vaak zonder verschijnselen verloopt, zijn klachten bij de man soms het enige symptoom.

CHLAMYDIA TRACHOMATIS

Chlamydia trachomatis is de meest voorkomende geslachtsziekte. Zo'n 2 tot 5 procent van de bevolking is ermee besmet zonder dat zelf te weten. Dat percentage is hoger in de grote steden en bij vrouwen in de leeftijd van twintig tot vijfendertig jaar.

Bij vrouwen veroorzaakt *Chlamydia trachomatis* een ontsteking van de baarmoedermond en vaak ook van de urinebuis. Bij mannen veroorzaakt *Chlamydia* een ontsteking van de urinebuis. Dat kan gepaard gaan met afscheiding uit de vagina of penis, met een branderig gevoel bij het plassen of bloedverlies na het vrijen.

Chlamydia trachomatis is goed te behandelen met antibiotica. Maar het is een verraderlijke bacterie. Bij ongeveer 70 procent van de vrouwen en 25 procent van de mannen verloopt de ontsteking sluipend, zonder dat de vrouw of man in kwestie er iets van merkt. De bacterie richt dan evengoed schade aan.

De infectie kan via de baarmoeder opstijgen naar de eileiders, en daar een ontsteking veroorzaken. Zo'n eileiderontsteking veroorzaakt littekens, waardoor de eileiders soms blijvend verstopt raken, met onvruchtbaarheid als gevolg.

Als de eileiders gedeeltelijk verstopt raken, bestaat er een verhoogde kans op een buitenbaarmoederlijke zwangerschap. Als de ziekte ongemerkt verloopt, kan de ontsteking lang aanhouden en de eileiders steeds verder beschadigen, wat de kans op onvruchtbaarheid verhoogt.

Een eileiderontsteking kan buikpijn en koorts geven, maar ook ongemerkt verlopen. Vrouwen kunnen dus onvruchtbaar zijn door *Chlamydia trachomatis* zonder te weten dat ze de ziekte hebben doorgemaakt. Vrouwen die door verstopte eileiders niet spontaan zwanger kunnen worden, nemen vaak hun toevlucht tot IVF.

Er is weinig bekend over de gevolgen van *Chlamydia trachomatis* tijdens de zwangerschap. Waarschijnlijk vallen die mee. Toch is het beter de infectie tijdens de zwangerschap – of nog liever daarvoor – te behandelen. Dat voorkomt dat de baby er tijdens de bevalling mee besmet raakt, en een oog- of een longontsteking oploopt.

Cathy: 'Mijn dochter werd een paar weken na de bevalling opgenomen vanwege een longontsteking. Ze bleek *Chlamydia trachomatis* te hebben. Dat had ze tijdens de geboorte opgelopen. Zelf heb ik nooit gemerkt dat ik een geslachtsziekte had. Ik had geen afscheiding, geen pijn, niks.

Mijn vriend en ik kenden elkaar op het moment van de geboorte dik een jaar. Ik was snel zwanger geworden, min of meer per ongeluk. Hij zegt dat hij tijdens de zwangerschap niet is vreemdgegaan. Daar moet ik maar op vertrouwen. Eén van beiden zal het beest dus voor die tijd wel bij zich hebben gedragen.

Ik vond het vreselijk dat onze dochter het moest bezuren. Ze was erg ziek. Daarom heb ik deze tweede zwangerschap een kweekje laten maken. Voor de zekerheid. Dat was negatief. Anders hadden we een probleem gehad...'

EN DAN HET GOEDE NIEUWS

Na een doorgemaakte eileiderontsteking blijft bij het overgrote deel van de vrouwen de vruchtbaarheid intact. Zo'n 15 procent krijgt verstopte eileiders. Het maakt daarvoor niet uit of de vrouw al dan niet iets heeft gemerkt van de infectie.

GONORROE

Gonorroe lijkt op *Chlamydia trachomatis*, maar komt veel minder vaak voor. Ook gonorroe kan verschijnselen geven als vieze afscheiding uit de vagina of penis, pijn bij het plassen, buikpijn en koorts. Net als *Chlamydia* kan gonorroe een eileiderontsteking en onvruchtbaarheid veroorzaken. En ook gonorroe is goed te behandelen met antibiotica, en kan verlopen zonder dat de gastheer of -vrouw er iets van merkt.

Gonorroe kan tijdens de zwangerschap een miskraam of vroeggeboorte veroorzaken. Behandeling van de infectie is dus, ook tijdens de zwangerschap, belangrijk. Het voorkomt bovendien dat de baby de infectie tijdens de bevalling oploopt, en een ernstige oogontsteking krijgt.

SYFILIS

Syfilis, ook wel lues genoemd, komt niet veel voor in Nederland. Onbehandeld is het een ernstige aandoening. De ziekte begint met een zweertje rond de geslachtsorganen of op de mond of de anus.

Dat zweertje verdwijnt weer na verloop van tijd, maar daarmee is de ziekte niet genezen. Als de infectie niet behandeld wordt, kunnen er jaren na de besmetting ernstige ziekteverschijnselen optreden, zoals hartaandoeningen en dementie. In westerse landen komt dat gelukkig vrijwel nooit meer voor.

Ook in de zwangerschap heeft een onbehandelde syfilis ernstige gevolgen. De eerste periode van de zwangerschap kan de baby niet besmet raken, maar na drie maanden kan de bacterie de placenta passeren. Het kind kan daardoor ernstig ziek worden, doodgaan, of geboren worden met aangeboren afwijkingen. Daarom wordt bij alle zwangere vrouwen in Nederland het bloed gecontroleerd op syfilis. Als de infectie op tijd wordt ontdekt en behandeld met antibiotica, loopt de baby geen gevaar.

HERPES GENITALIS

Herpes genitalis is een 'koortslip' aan de geslachtsorganen. De infectie wordt soms veroorzaakt door het koortslipvirus, *Herpes Simplex Virus I*, maar vaker door een broertje van het koortslipvirus, *Herpes Simplex Virus II*. Herpes kan overgedragen worden door zoenen, gemeenschap of orale seks.

Wie eenmaal is geïnfecteerd met herpes, raakt het virus nooit meer kwijt. Het trekt zich terug in de zenuwen en steekt bij stress of verminderde weerstand de kop op. Dan ontstaan er blaasjes op de plek waar de besmetting voor het eerst is opgedoken, bijvoorbeeld op de schaamlippen, de voorhuid van de penis of rond de anus.

Herpes is hinderlijk en besmettelijk, maar onschuldig. Het beïnvloedt niet de vruchtbaarheid en verhoogt evenmin de kans op aangeboren afwijkingen. Er is één situatie waarin het virus wel gevaarlijk kan zijn voor het kind. Als de moeder voor het eerst een infectie doormaakt vlak voor de bevalling, bijvoorbeeld doordat haar partner herpes heeft en haar juist op dat moment besmet. In dat geval kan de baby het tijdens de bevalling oplopen. Voor pasgeboren baby's is herpes gevaarlijk. Mocht er zo'n eerste infectie optreden, dan zal de gynaecoloog besmetting proberen te voorkomen door een keizersnede te doen. Dat is echter zelden nodig.

GENITALE STEKELS

Condylomata acuminata heten ze in het Latijn. Dat klinkt beter dan genitale wratten, maar het gaat om hetzelfde. Ze zien eruit als witte stekeltjes. Genitale wratten worden veroorzaakt door een virus, het Humaan Papilloma Virus (HPV). Het virus kent allerlei varianten, en komt veel voor. Het wordt overgebracht door seksueel contact, maar ook via handdoeken en linnengoed.

Condooms bieden er onvoldoende bescherming tegen. Meestal geeft een besmetting met HPV geen verschijnselen. Sommige varianten veroorzaken wratten rond de geslachtsorganen en de anus, zowel bij vrouwen als bij mannen.

De wratten zijn onschuldig, al is het virus wel besmettelijk. Ze kunnen jeuk veroorzaken, vooral in de zwangerschap. Onder invloed van de hormonen kunnen ze dan ook gaan groeien. *Condylomata* kunnen door bevriezing of verschroeiing behandeld worden, ook tijdens de zwangerschap. Noodzakelijk is het niet. De baby raakt er tijdens de bevalling maar zelden mee besmet.

Renzo: *'Carlijn had een soort vagina dentata, allemaal witte puntige tandjes rond haar vagina. Wratten waren het. Niet echt fijn. Ik heb geen recht van spreken, want ik had ze zelf ook. Ze deden geen pijn, je voelde er niks van. We maakten er grappen over. Maar toen Carlijn zwanger werd, hebben we ze toch weg laten vriezen. De gedachte dat er regelmatig hulpverleners naar haar witgetande onderkant zouden kijken, vond ze onverdraaglijk. We zijn nu vijf maanden in blijde verwachting en drie maanden wrattenvrij. Ze lijken niet meer terug te komen.'*